

УДК 338.432:332

Пугачевська К.Й.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету

Лизанець А.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету

ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

FORMATION OF THE SPATIAL DEVELOPMENT INFRASTRUCTURE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблематику формування інфраструктури в регіонально-просторовому розвитку. Розглянуто підходи до трактування категорії «просторовий розвиток» та визначено роль інфраструктури в ньому. Визначено характерні риси регіональної інфраструктури, що відображають її соціально-економічну сутність та специфіку як об'єкта управління. Обґрунтовано напрями формування та підвищення ефективності управління регіональною інфраструктурою.

Ключові слова: регіональна інфраструктура, просторовий розвиток, економіка регіону, регіональна політика, диференціація регіонів, економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано проблематику формирования инфраструктуры в регионально-пространственном развитии. Рассмотрены подходы к трактовке категории «пространственное развитие» и определена роль инфраструктуры в нем. Определены характерные черты региональной инфраструктуры, которые отображают ее социально-экономическую сущность и специфику как объекта управления. Обосновано направления формирования и повышения эффективности управления региональной инфраструктурой.

Ключевые слова: региональная инфраструктура, пространственное развитие, экономика региона, региональная политика, дифференциация регионов, экономическое развитие.

ANNOTATION

In the article the problems of infrastructure in the formation of regional and spatial development are represented. The approaches to the interpretation of the category of «spatial development» are researched and the role of infrastructure in it is investigated. The features of regional infrastructure, reflecting its socio-economic nature and specificity as facility management are characterized. The ways of forming and improving the management of regional infrastructure are justified.

Keywords: regional infrastructure, spatial development, regional economy, regional policy, regional differentiation, economic development.

Постановка проблеми. Проблема формування інфраструктури регіонально-просторого розвитку є актуальною з теоретичної та практичної точок зору. Перед суспільством стоїть проблема пошуку оптимальної моделі просторової організації регіону з відповідною інфраструктурою, особливості якої зумовлені природно-ресурсними перевагами окремих територій, економічними передумовами, що визначають доцільність і напрями виробничої діяльності.

Стан, у якому зараз перебуває інфраструктура більшості регіонів України, дає підстави

вважати про недостатньо якісні умови та навіть безпеку життя населення, конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість регіонів та інноваційну активність у них, про ефективне використання ресурсного потенціалу регіонів, досягнення європейських стандартів та інтегрування у світове економічне співтовариство. Це актуалізує проблему вдосконалення управління інфраструктурою, яке передбачає формування наукових засад інфраструктурної політики на рівні регіону.

Про зростання уваги до регіональної політики свідчить той факт, що у Стратегії розвитку Європи на період до 2020 року передбачено, що 60–75% усіх коштів, спрямованих на реалізацію Стратегії, буде витрачено на заходи, пов'язані з досягненням цілей регіонального розвитку.

На формування та реалізацію регіональної політики впливають певні чинники: глобалізація, інтеграційні процеси, політика національних урядів, економічні інтереси бізнес-структур, ТНК, міжнародних організацій, великих міст, а також регіональних еліт, громадськості тощо. В умовах України до них також слід додати перспективи євроінтеграції. Ефективна взаємодія України з країнами-сусідами є об'єктивною передумовою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку українських регіонів та країни загалом.

Досвід країн ЄС свідчить, що пріоритети розвитку регіонів мають ґрунтуватися на інноваційній моделі розвитку, яка означає формування та розвиток тих галузей, що можуть забезпечити довгострокове економічне зростання на місцевому рівні та вирішити важливі питання регіонального розвитку. Інноваційна спрямованість регіонального розвитку означатиме застосування суб'єктами господарювання інноваційних основ діяльності, розвиток інноваційних виробництв.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання просторового розвитку є актуальним для всіх країн світу, і це знайшло широке висвітлення в працях зарубіжних і вітчизняних учених. Вивченню та узагальненню проблем

розвитку регіонів та їх інфраструктурного забезпечення присвячені роботи Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, О. Амоші, С. Білої, З. Варналія, Я. Жаліла, А. Лисецького, А. Мазура, Д. Богині, І. Багрова, В. Пили, С. Дзюби, М. Тимчука, Л. Чернюк.

Постановка завдання. Розкриття економічної сутності та змістових характеристик просторового розвитку, обґрунтування напрямів формування та підвищення ефективності управління регіональною інфраструктурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіон як складова єдиного простору країни є цілісністю природного середовища, населення та господарства, а його економіка базується на врахуванні найбільш ефективної дії місцевих факторів виробництва. Для неї найбільш притаманні риси саморегуляції через попит і пропозицію на регіональному та міжрегіональному рівнях, конкуренція в межах регіону, форми власності – ті фактори, які домінують у механізмі економічного зростання й розвитку території.

Економічна система регіону визначається складними структурними та управлінськими зв'язками, міцність яких всередині системи визначає її стійкість, а взаємодія із зовнішнім середовищем сприяє її розвитку. Просторовий розвиток країни здійснюється через регіональну політику, реалізація якої спрямована на вирішення завдань місцевого самоврядування з економічних, соціальних, екологічних, адміністративно-організаційних та ін. питань, які враховують загальнодержавні та місцеві інтереси [1, с. 19].

Просторовий розвиток означає комплекс організаційних заходів управління елементами і зв'язками територій, систему дій, направлених на оптимізацію просторових змін. Він повинен узгоджуватись із державною регіональною політикою, в процесі реалізації якої поєднуються інтереси окремих регіонів із загальнонаціональними, формуються механізми, які забезпечують економічні умови цілісності країни та недопущення не виправданої територіальної та господарської замкнутості й відокремлення [2, с. 45].

На думку Н. Сурніної, просторова економіка – напрям, що вивчає процес і результат діяльності суб'єктів просторового розвитку, що базуються на принципах саморозвитку, на економічних відносинах із територіальними соціально-економічними системами вищого порядку і новими територіальними утвореннями [3].

Як зазначає А. Мазур, під економічним простором слід розуміти динамічну систему, яка містить потоки наявних ресурсів розвитку (трудові ресурси, інформація, виробничі сили тощо) та інфраструктурні об'єкти (інженерні, комунікаційно-інформаційні, культурні), якими рухаються ці потоки. Сюди ж відносять і локалізовані центри політичного управління цими потоками [4, с. 21].

У сучасних умовах регіональна політика розвитку територій має базуватися на внутріш-

ньому потенціалі і тенденціях територіального розвитку, формуванні місцевих конкурентних переваг, реалізації соціального капіталу та інтелектуальних можливостей території, що зумовлює нові підходи до вирішення місцевих соціальних і економічних питань. Це передбачає розвиток різноманітних об'єктів соціальної та економічної інфраструктури, а також співробітництво територіальних суб'єктів на основі спільних цілей. Зарубіжний досвід доводить, що успіх публічних реформ та реалізації будь-яких програм і проектів залежить від рівня залучення до цих процесів громадян і від місцевої соціальної та економічної консолідації.

У цих умовах основне навантаження несе той комплекс підприємств та організацій, які забезпечують базові необхідні умови для розвитку економіки регіону та життєзабезпечення населення та які вже традиційно об'єднуються поняттям «інфраструктура регіону» або «регіональна інфраструктура».

Маючи значний економічний та соціальний потенціал, українські регіони поки що не досягли належного рівня розвитку економіки та якості життя. За більшістю показників вони все ще значно поступаються країнам Західної і Центральної Європи. Серед таких проблем низький рівень розвитку регіональної інфраструктури та забезпеченості основними послугами її структурних підрозділів, подолання яких сьогодні визначається одним із основних пріоритетів державної регіональної політики [5].

Соціально-економічний зміст поняття «регіональна інфраструктура» – це відносини з приводу виробництва та надання різноманітних послуг, створення базових зручностей, суспільних та приватних благ, без яких не існуватиме жодна людина та суб'єкт господарювання. У такому аспекті регіональна інфраструктура – невід'ємна складова економіки будь-якого регіону. За функціональним навантаженням вона є фундаментом життєзабезпечення та збалансованого розвитку регіону, що вимагає формування особливої політики управління нею [6].

У світовій практиці рівень розвитку виробничо-економічної інфраструктури регіону завжди є одним із провідних факторів розвитку підприємництва, залучення приватних інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності території. Стан соціальної інфраструктури є однією із ключових матеріальних складових розвитку людського капіталу.

Кожний із регіонів України має унікальні природничо-географічні, історичні, культурні, демографічні, рекреаційні ресурси, що відповідно зумовлює різний склад об'єктів інфраструктури в кожному окремому регіоні, її внутрішню будову та пропорції, а також відмінності в системі управління нею. Використання ресурсного потенціалу регіону має бути покладено в основу розбудови та модернізації регіональної інфраструктури. Інфраструктура поглинає значну частину капітальних вкладень

будь-якої території, тому суттєвим чинником є розміщення на ній тих виробництв, що найбільш ефективно використовують наявну інфраструктуру та місцеві умови.

Стан розвитку регіональної інфраструктури має безпосередній вплив на: функціонування регіонального господарського комплексу та рівень економічної активності в регіоні; ефективність використання ресурсного потенціалу регіону; забезпечення умов для розв'язання пріоритетних соціально-економічних проблем регіону та дотримання стратегії сталого розвитку; рівень інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності регіону; умови та якість життєвого середовища в регіоні та ефективність системи надання громадських послуг; ефективність ринкових механізмів та регіональних ринків [6].

Характерними рисами регіональної інфраструктури, що в сукупності відображають її соціально-економічну сутність та специфіку життєзабезпечення, є: виконання функцій життєзабезпечення; особлива соціальна значущість; поєднання виробничих і невиробничих функцій; наявність у її складі як комерційних організацій та організацій некомерційного характеру; складна внутрішня будова; різноманітність форм власності та організаційно-правового статусу господарювання; сполучення великого «інфраструктурного» бізнесу і малого підприємництва; особлива значущість стандартів якості послуг, екологічного й санітарно-епідеміологічного контролю; необхідність забезпечення гарантованого державою мінімуму послуг незалежно від платоспроможності населення [6].

У процесі визначення стратегічних пріоритетів регіонального розвитку необхідно дотримуватись базових (вихідних) умов, що формують дієздатне інституційне підґрунтя розвитку цивілізованої демократичної держави. Важливим є сприяння узгодженню інтересів держави, регіону, місцевої громади в процесі реалізації державної регіональної політики, розробки регіональних стратегій, стимулювання комплексного розвитку територій та забезпечення децентралізації державного управління регіональним розвитком відповідно до принципів субсидіарності, підвищення управлінської та фінансової дієздатності територіальних громад. Актуальним слід вважати сприяння формуванню конкурентоспроможних регіональних соціально-економічних комплексів, зокрема шляхом налагодження міжсекторальної взаємодії, вертикальної та горизонтальної кооперації, формування регіональних, міжрегіональних кластерних об'єднань (зокрема, на засадах державно-приватного партнерства). Вагомим є забезпечення інституційної підтримки розвитку різноманітних форм самоорганізації населення, налагодження дієвої взаємодії по лінії «влада – бізнес-структури – громадськість», забезпечення підтримки різноманітних форм громадської активності з метою ефективного вирішення проблем регіонального розвитку на

основі розвитку громадянського суспільства та досягнення суспільної взаємодії [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень. До переліку ключових пріоритетів регіонального розвитку належить інфраструктурне забезпечення на місцях. Насамперед, ідеться про інфраструктуру життєзабезпечення людини, а також про інноваційну, виробничу, житлово-комунальну, транспортно-логістичну, інформаційну, екологічну, адміністративно-управлінську, соціальну та соціокультурну інфраструктуру. З урахуванням практики регіонального розвитку, новацією в умовах України є стимулювання розвитку соціокультурної інфраструктури на місцях. Урахування цього пріоритету в стратегіях регіонального розвитку відкриває нові можливості щодо підвищення конкурентоспроможності регіону.

Основними напрямками регіонального розвитку, оптимізації просторової структури слід уважати: прискорення реалізації державної регіональної політики з виокремленням пріоритетів територіальної організації господарства регіонів; створення умов для відновлення на новій технологічній базі; прискорення трансформації на основі активізації інвестиційної діяльності; удосконалення законодавчо-нормативної бази регіонального розвитку; підвищення рівня фінансової забезпеченості місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо вирішення задач, пов'язаних із розвитком територій; активізація дієвості сукупного ресурсного потенціалу регіонів із підвищенням ролі чинників економічного зростання; створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем у контексті державної регіональної політики / Т. Пепа // Держава та регіони. Серія. Державне управління. – 2009. – № 2. – С. 17–21.
2. Павлюк Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки. – № 2 (53). – 2011. – С. 42–47.
3. Сурнина Н. Пространственная экономика: теоретико-методологическое и научно-практическое исследование: автореферат д-ра экон. наук: 08.00.05 / Н. Сурнина. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2003.
4. Мазур А. Регіональна парадигма суспільного розвитку. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 160 с.
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 черв. 2006 р. № 1001. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Регіональне управління: підручник / за заг. ред. Ю. Ковбасюка, В. Вакуленка, М. Орлатого. – К.: НАДУ, 2014. – 512 с.
7. Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку. – К.: НІСД, 2013. – 88 с.
8. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.